

Іншими словами, йдеться про необхідність тісної, а головне – продуктивної взаємодії між переліченими складовими інституційної матриці, за умови реалізації їх здатності конструктивно адаптуватися та еволюціонувати, мінімізуючи складність регулювання. Зважаючи, що «система, яка стає сильнішою, коли її піддають змінам, – є антикрихкою»⁹⁷, ця взаємодія здатна стати основою й «антикрихкості» розвитку, а в межах предмета цього дослідження і антикрихкості фінансового простору, як фінансового базису такого розвитку. У підсумку це сприятиме забезпеченню фінансової безпеки держави, особливості зв'язку якої з фінансовим простором будуть розглянуті далі.

1.3. Особливості формування фінансового простору в контексті взаємозв'язку з фінансовою безпекою

Формування фінансового простору та фінансової безпеки – це два стратегічно важливі процеси, які, взаємодіючи між собою, забезпечують у своїй взаємодії стабільний економічний розвиток держави. Це пов'язано з тим, що, з одного боку, фінансовий простір важливо розглядати як фундаментальну складову забезпечення фінансової безпеки країни, адже його ефективне функціонування дозволяє створити необхідні умови для ефективної роботи фінансової системи та забезпечити її стійкість і стабільність. З іншого – фінансова безпека є головною метою формування фінансового простору, оскільки вона забезпечує захист фінансової системи від зовнішніх та внутрішніх загроз, таких як фінансові кризи, економічні шоки та інші негативні події, що можуть виникнути в економіці.

Для глибшого розуміння сутності зазначеного взаємозв'язку важливе розмежування загального змісту понять фінансового простору і середовища в контексті фінансової безпеки та їх осмислення на основі використання діалектичного методу. Адже діалектика – це метод пізнання світу, що базується на принципі взаємозв'язку і взаємодії протилежностей, а також на теорії розвитку, згідно з якою розвиток не може бути розглянутий як пряма лінія, а як процес, що складається з протилежних деталей, взаємодії і конфліктує зі своїм попереднім

⁹⁷ Фергюсон Н. Глобальний занепад. Як помирають інститути та економіки / пер. з англ. К. Диса. 3-тє вид. К. : Наш формат, 2022. 144, [66] с.

станом. Діалектика як метод пізнання дозволяє розглядати розвиток як процес, що складається з різних етапів і протилежностей, які взаємодіють один з одним. У контексті фінансового простору та фінансової безпеки діалектика допомагає розуміти взаємозв'язок між елементами фінансового простору, їх взаємодію, протиріччя та розвиток.

Зі свого боку поняття фінансового простору та середовища у контексті фінансової безпеки пов'язані з умовами, за яких відбувається фінансова діяльність і формується фінансова система. Фінансовий простір – це сукупність елементів та відносин, що характеризують фінансову систему країни, включаючи банки, фінансові установи, фінансові інструменти, ринки капіталу та інші фінансові інституції. Це простір, де відбувається обіг грошей, здійснюється фінансова інтермедіація та розподіл фінансових ресурсів в економіці країни. Фінансова безпека – це стан захищеності фінансової системи від різних внутрішніх та зовнішніх загроз, що можуть призвести до порушення стійкості фінансової системи та втрати довіри в її функціонування. Це стан, коли фінансова система може опиратися на будь-які внутрішні та зовнішні загрози, які можуть виникнути у процесі її діяльності. Отже, фінансовий простір є складовою частиною фінансової системи, водночас як фінансова безпека є станом фінансової системи, який характеризує її захищеність від ризиків і загроз.

Визначення діалектики взаємозв'язку формування фінансового простору та фінансової безпеки є актуальним і важливим завданням для економістів та державних управлінців. Додаткової актуальності цього питання додають глобалізаційні та деглобалізаційні процеси, які відображають сучасні тенденції у світовій економіці.

Глобалізація та деглобалізація є процесами, що мають значний вплив на фінансову безпеку країн. Глобалізація, з одного боку, дозволяє країнам розширювати свій фінансовий простір, забезпечуючи доступ до нових ринків, інвестицій та технологій. З іншого боку, вона може призвести до значних економічних та фінансових ризиків, зокрема, внаслідок залежності від зовнішнього капіталу і змін курсів валют.

Одним з основних аспектів глобалізації є зростання іноземних інвестицій в економіку країни. Це може мати позитивний вплив на фінансову безпеку, забезпечуючи додаткові ресурси для розвитку господарства. Однак, з іншого боку, залежність від зовнішнього капіталу може бути ризиковою, особливо в разі фінансових криз та нестабільності на міжнародних фінансових ринках.

Деглобалізація може призвести до зменшення ризиків та збільшення фінансової безпеки. Зменшення залежності від зовнішнього капіталу та перехід до внутрішнього розвитку можуть знизити ризик впливу зовнішніх факторів на економіку країни. Однак деглобалізація може призвести до зменшення можливостей для розвитку та зменшення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. У цьому і полягає діалектика взаємозв'язку глобалізації та деглобалізації у контексті процесів формування фінансового простору і фінансової безпеки.

Як уже зазначалося, фінансовий простір та фінансова безпека є двома ключовими поняттями в економічному житті будь-якої країни, оскільки вони безпосередньо впливають на стійкість і конкурентоспроможність національної економіки. Фінансовий простір відображає структуру та динаміку фінансових відносин у певній країні, а фінансова безпека визначає рівень стійкості та ризиків у цій сфері. Тому розуміння взаємозв'язку між зазначеними поняттями є надзвичайно важливим в економічному аналізі та прийнятті рішень. До того ж, коли в сучасних умовах світова економіка стикається зі значними труднощами, пов'язаними із впливом глобальної пандемії COVID-19, фактичним відновленням стану холодної війни між світовими центрами впливу та наслідками цифрової революції, питання фінансової безпеки та фінансового простору стають дедалі важливішими. Отже, актуальність дослідження діалектики взаємозв'язку формування фінансового простору та фінансової безпеки виявляється в потребі розуміння та прогнозування подальшого розвитку економіки та забезпечення стійкості та безпеки національних фінансів.

Зважаючи на зазначене, науковий та суспільний інтерес до цієї тематики зростає, і тому науковці акцентують свою увагу саме на подоланні суспільно-економічних, політичних та фінансових викликів у контексті взаємодії формування фінансового простору та фінансової безпеки держави. Напрацювання вітчизняних і зарубіжних науковців дозволяють глибше зрозуміти взаємозв'язок та взаємовплив досліджуваних понять.

У зазначеному контексті важливо враховувати, що діалектика взаємозв'язку формування фінансового простору та фінансової безпеки полягає в тому, що їхні процеси мають безпосередній взаємовплив. Фінансовий простір відображає ступінь розвитку фінансової системи та її здатність до ефективного функціонування. Якщо фінансовий простір не буде адекватно сформованим та організованим, це може

призвести до ризиків для фінансової безпеки. З іншого боку, фінансова безпека залежить від стабільності та стійкості фінансової системи, що досягається через розумне регулювання та нагляд за фінансовою системою, а також підтримку фінансової стійкості через державні програми та заходи. Фінансова безпека має на меті захистити фінансову систему від ризиків, таких як фінансові кризи, банкрутства банків та інших фінансових установ.

Сформувати глибинне розуміння діалектики взаємозв'язку між цими поняттями дасть змогу занурення у їх сутність.

Однією з небагатьох сучасних українських дослідниць, які зосереджують увагу безпосередньо на структурі фінансового середовища, є З. Луцишин. Учена також схиляється до думки про схожість категорій фінансового середовища та простору, що дає можливість їх використання як взаємозамінних категорій. На її думку, фінансовий простір складається з таких компонентів: міжнародні фінансові ринки; міжнародна банківська справа; фінанси міжнародних корпорацій, організацій, фірм, транснаціональних корпорацій; міжнародне інвестування; віртуальний фінансовий сектор; міждержавний фінансовий сектор і міжнародні фінансові організації⁹⁸. Наголошено на новій складовій фінансового простору – віртуальному фінансовому просторі, який динамічно розвивається у вигляді системи інтернет-магазинів, інтернет-банків, а також інтернет-валюти – кібер-банків, віртуального капіталу, віртуальних офшорних зон, тому нехтувати цією складовою не можна⁹⁹.

Загалом можна виділити декілька підходів до визначення фінансового простору. Зокрема, український учений О. Рогач виділяє три різних підходи щодо визначення сутності та структури фінансового простору. По-перше, інституційний аспект фінансового середовища: чотири групи суб'єктів (транснаціональні корпорації та банки, портфельні інвестори, міжнародні офіційні позичальники), які функціонують на світових фінансових ринках та генерують головні фінансові потоки. Система взаємозв'язків між ними становить організаційну надбудову як для формування фінансового середовища, так і простору. По-друге, через структуру світового фінансового середовища,

⁹⁸ Україна і світове господарство: взаємодія тисячоліть / А. С. Філіпенко, В. С. Будкін, А. С. Гальчинський та ін. К. : Либідь, 2002. 470 с.

⁹⁹ Ковтонюк К. В. Теоретичні аспекти визначення поняття «фінансовий простір». *Вчені записки / Ун-т економіки та права «КРОК»*. 2010. Вип. 22. С. 33–43.

яка враховує географічно-територіальний аспект здійснення фінансових операцій та руху фінансових активів, що охоплює світове господарство, оскільки фінансові трансакції є прерогативою не лише промислово розвинених країн, але й нових індустріальних країн та країн, що розвиваються, а також країн із перехідною економікою. Згідно із цим підходом взаємодія різних за рівнем економічного розвитку країн здійснюється чітко визначених територіальних межах, тобто реалізація просторово-комунікаційного аспекту зумовлює можливість отождоження категорій фінансового середовища та простору. По-третє, через фінансові потоки у світовому фінансовому середовищі, які опосередковують рух товарів, послуг, а також перелив капіталу між країнами у формі розрахунково-кредитного обслуговування руху товарів та послуг, валютних операцій, іноземних інвестицій, операцій з цінними паперами та іншими фінансовими інструментами та міжнародної офіційної допомоги. Виокремлення та уточнення видів взаємодії суб'єктів господарювання зумовлюють формування складної системи організаційної надбудови фінансового простору над середовищем, тобто поглинання останнього¹⁰⁰.

Отже, можна зробити висновок, що фінансовий простір - це сукупність фінансових відносин, що відбуваються між суб'єктами економіки в межах певного територіального простору та є складовою частиною фінансової системи країни, що включає в себе ряд складових, які взаємодіють між собою, забезпечуючи потреби економіки у грошових ресурсах та функціонуванні фінансової системи. Основні складові фінансового простору включають:

- фінансову систему: сукупність інститутів, правил, законів і процедур, які регулюють фінансові відносини у країні;
- фінансові ринки: ринки, на яких здійснюється торгівля фінансовими інструментами, такими як акції, облігації, валюта та інші;
- фінансові інструменти: різні види фінансових інструментів, такі як акції, облігації, депозити, кредити, валютні операції та інші;
- фінансові послуги: послуги, які надаються фінансовими установами, такими як банки, страхові компанії, інвестиційні компанії та інші;

¹⁰⁰ Рогач О. І. Міжнародні інвестиції: теорія та практика бізнесу транснаціональних корпорацій : підручник. К. : Либідь, 2005. 720 с.

— фінансові технології: нові технології, які застосовуються у фінансовій сфері, такі як електронні платежі, мобільні банківські додатки, криптовалюти та інші;

— фінансову культуру: важливий аспект фінансового простору через її вплив на поведінку людей щодо фінансових рішень та на загальний розвиток фінансової сфери.

Фінансовий простір є необхідною умовою для забезпечення ефективного функціонування фінансової системи. Він є основою для розвитку фінансових відносин, забезпечує інвестиційний потенціал, стимулює фінансову активність і забезпечує стійкість фінансової системи.

Насамперед фінансовий простір надає можливості для здійснення фінансових операцій, які дозволяють економіці залучати необхідні ресурси для розвитку. Це можуть бути інвестиції в реальний сектор економіки, кредитні операції для забезпечення оборотних коштів підприємств, фінансування інноваційних проєктів, інші фінансові послуги тощо. Такі операції допомагають забезпечити розвиток реального сектору економіки, що зі свого боку підвищує конкурентоспроможність країни в міжнародному вимірі.

Крім того, фінансовий простір є необхідною умовою для забезпечення стійкості фінансової системи. Наявність різноманітних фінансових інструментів та послуг, диверсифікація фінансових ризиків, а також відповідний рівень регулювання та нагляду є ключовими факторами, що забезпечують стійкість фінансової системи. Фінансовий простір є основою для створення цих умов, а тому його розвиток є важливим завданням для держави та фінансових установ.

Фінансовий простір може слугувати індикатором ефективності роботи фінансової системи в цілому. Для забезпечення стійкого й ефективного функціонування фінансової системи необхідний розвинений фінансовий простір, який містить у собі всі необхідні складові, такі як банківська система, фондовий ринок, страхові компанії, інвестиційні фонди та інші фінансові установи та інструменти.

Одним з ключових аспектів функціонування фінансового простору є його стійкість і резилієнтність до зовнішніх та внутрішніх фінансових шоків. Наприклад, криза, спричинена пандемією COVID-19, у 2020–2022 роках продемонструвала важливість належної гнучкості, швидкості реагування та регулювання фінансового простору для запобігання подібним кризам і зниження впливу їх наслідків.

Крім того, розвинений фінансовий простір забезпечує підтримку розвитку реального сектору економіки. Наявність фінансових ресурсів, кредитів та інвестиційних можливостей стимулює розвиток підприємництва та збільшення обсягів виробництва. Отже, розвиток і підтримка фінансового простору є ключовими факторами для забезпечення стійкої та ефективної функції фінансової системи та забезпечення розвитку економіки в цілому.

Повертаючись до поняття фінансової безпеки, важливо чітко враховувати, що вона визначається рівнем захищеності фінансової системи від негативних зовнішніх і внутрішніх впливів, здатністю уникати фінансових ризиків і зберігати фінансову стабільність. Фінансова безпека – це одна з найважливіших складових економічної безпеки країни, що забезпечує стабільність фінансової системи, захист від злочинних дій та збереження довіри до фінансових інституцій. Фінансові кризи та занепад фінансової системи країни можуть бути наслідками саме некомпетентних дій уряду і викликати серйозні економічні та соціальні наслідки. Тому забезпечення фінансової безпеки є архіважливим завданням для кожної країни.

Забезпечення фінансової безпеки передбачає розвиток механізмів, які дозволяють вчасно виявляти та прогнозувати фінансові ризики, вживати заходів щодо їх уникнення або зменшення, а також забезпечувати фінансову стабільність в умовах кризових ситуацій. Одним з ключових чинників забезпечення фінансової безпеки є формування і розвиток фінансового простору, що вкотре пояснює взаємозв'язок досліджуваних у цій монографії понять. В епоху цифровізації фінансова система стає більш вразливою до кібератак, крадіжок та інших злочинних дій через використання цифрових технологій. Захист фінансової системи від цих загроз є найважливішим завданням у забезпеченні фінансової безпеки держави в умовах цифровізації економіки, особливо тоді, коли впровадження інноваційних підходів є основою забезпечення ефективності ведення підприємницької діяльності. Саме тому сукупність змін, які несе за собою цифровізація, повинні бути пристосовані до особливостей сучасного суспільства.

На підставі вищезазначеного, важливо визначити дефініцію поняття фінансової безпеки держави. Це поняття розглядають як стан захищеності фінансової системи держави від загроз з боку злочинців, терористичних організацій, іноземних держав та інших небезпечних факторів, що можуть спричинити шкоду її національним інтересам,

за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку, а також забезпечується стійкість до фінансових дисбалансів. Фінансова безпека включає в себе захист фінансових інтересів держави, фінансових інституцій та громадян, захист національної валюти, боротьбу зі злочинами у фінансовій сфері, забезпечення стабільності фінансової системи та її функціонування в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів. Безперечно, виникнення та розвиток нових цифрових моделей має суттєвий вплив на забезпечення державної безпеки в цілому та фінансової безпеки зокрема, що може призводити до виникнення нових загроз.

Сутність поняття фінансової безпеки досліджували у своїх працях безліч авторів. Різноманіття підходів до визначення поняття «Фінансова безпека» наведено у табл. 1.2.

Таблиця 1.2 – Окремі трактування поняття
«Фінансова безпека держави»

Автор	Сутність поняття «фінансова безпека держави»
Єрмошенко М.	Це стан фінансово-кредитної сфери держави, який характеризується збалансованістю та якістю системної сукупності фінансових інструментів ¹⁰¹
Єпіфанов А.	Це стан фінансово-кредитної сфери країни, що характеризується стійкістю до зовнішніх і внутрішніх загроз, а також здатністю забезпечувати стійкий економічний розвиток держави ¹⁰²
Кульпінський С.	Це здійснення цілеспрямованого комплексу заходів щодо фінансової системи і створення інвестиційного клімату ¹⁰³
Шлемко В.	Це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної і податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та її зростання ¹⁰⁴

Джерело: складено автором.

¹⁰¹ Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення. К. : КНТЕУ, 2001. 309 с.

¹⁰² Єпіфанов А. О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.

¹⁰³ Кульпінський С. Роль фінансової безпеки України в поглибленні інтеграційних стосунків з європейськими країнами. *Фінансова консультація*. 2000. № 5. С. 34–38.

¹⁰⁴ Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. 1997. 144 с.

Однак, щоб повніше зрозуміти сутність поняття фінансової безпеки держави у контексті його взаємозв'язку з поняттям фінансового простору, важливо його структурувати за ознакою «характерні риси», що описують кожну з категорій діалектичного зв'язку. Характерні риси фінансової безпеки – це набір властивостей, які дозволяють фінансовій системі ефективно функціонувати та захищати себе від можливих ризиків та загроз. Більш детально ці риси подані у табл. 1.3¹⁰⁵.

Таблиця 1.3 – Характерні риси фінансової безпеки держави

Характерна риса	Зміст
Захищеність національних інтересів	Характеризує стан захищеності ключових інтересів держави, регіонів, громадян та підприємницьких структур у сфері національних і міжнародних фінансів від впливу широкого кола ендогенних та екзогенних чинників
Стійкість та ефективність фінансової системи	Передбачає її стійкість до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів і здатність забезпечити досягнення стратегічних й тактичних цілей розвитку держави
Фінансова незалежність та конкурентоспроможність фінансової системи	Здатність країни реалізовувати власну фінансову політику, повноцінно виконувати завдання і функції в сучасних умовах посилення фінансової глобалізації й зіткнення національних інтересів та визначати механізм і шляхи функціонування національної фінансової системи
Здатність до розширеного відтворення	Забезпечення достатності фінансових ресурсів, які перебувають у розпорядженні домашніх господарств, підприємств, організацій, установ, галузей, секторів економіки, регіонів і держави та необхідні для виконання покладених функцій та задоволення потреб
Гнучкість фінансової системи	Фінансова система повинна бути гнучкою та здатною швидко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі. Це може означати зміну правил регулювання, політики центрального банку та інших фінансових установ
Прозорість фінансової системи	Фінансова система повинна бути прозорою, тобто забезпечувати доступність інформації про фінансові інструменти, установи та операції, що зменшує можливість виникнення ризиків
Ліквідність фінансової системи	Фінансова система повинна бути ліквідною, тобто забезпечувати можливість швидко та ефективно перетворювати активи на готівку без значних втрат вартості

Джерело: складено автором.

¹⁰⁵ Мелих О. Фінансова безпека держави: сутність, критерії оцінки та превентивні заходи зміцнення. *Економічний аналіз*. 2013. Вип. 12, ч. 2. С. 266–272.

Іншою характеристикою фінансової безпеки є її комплексний характер. Фінансова безпека не може бути досягнена за допомогою однієї чи декількох ізольованих заходів, вона потребує комплексного підходу, який охоплює усі сфери фінансової системи та забезпечує збалансований розвиток всіх її елементів. Крім того, комплексний характер фінансової безпеки вимагає координації зусиль та співпраці між різними суб'єктами фінансової системи, які повинні працювати разом для досягнення загальної мети – забезпечення фінансової стабільності.

Крім того, фінансова безпека є динамічною характеристикою, оскільки постійно змінюється залежно від зміни умов фінансової системи та її елементів. У зв'язку із цим забезпечення фінансової безпеки потребує постійного моніторингу та аналізу фінансових ризиків та загроз, що дозволить вчасно вживати необхідних заходів для забезпечення фінансової стабільності.

Фінансова безпека має свій специфічний контекст, що залежить від політичної, економічної та соціальної ситуації у країні. Наприклад, в економічно стабільній країні загрози для фінансової системи можуть бути незначними, тоді як у країні з економічною нестабільністю та високим рівнем корупції вони можуть бути надзвичайно серйозними.

На підставі вищезазначеного стає зрозуміло, коли та за яких обставин можна вважати, що ситуація у фінансовому просторі країни є безпечною, тобто характерні риси фінансової безпеки відображають реальний стан справ у державі. Проте, щоб глибше та релевантніше зрозуміти взаємозв'язок між формуванням фінансового простору і фінансової безпеки, важливо визначити виклики та загрози фінансовій безпеці держави, які можуть її чекати в рамках фінансового простору.

Відповідно до Указу Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/202 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» про Стратегію економічної безпеки України на період 2025 року¹⁰⁶, основними викликами та загрозами у сфері фінансової безпеки лишаються:

— низький рівень бюджетної дисципліни, низька інституційна спроможність розпорядників бюджетних коштів розробляти плани діяльності більше ніж на 1 рік, обмежені зв'язки між бюджетним плануванням та пріоритетними напрямками розвитку держави;

¹⁰⁶ Про Рішення Ради національної безпеки і оборони України : Указ Президента України від 11.08.2021 № 347. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2021#Text>

- суттєвий обсяг дефіциту державного бюджету, що перевищує визначений Бюджетним кодексом 3 відсотки прогнозного номінального обсягу валового внутрішнього продукту України на відповідний рік, що за фактичної відсутності неборгових джерел його фінансування спричиняє зростання державного боргу та відповідного навантаження на державний бюджет;
- недостатній рівень фінансової інклюзії;
- невирішені питання активів та фінансових зобов'язань на тимчасово окупованих територіях;
- втрата доходів бюджету внаслідок поширених схем ухилення від оподаткування та розмивання бази оподаткування через низькоподаткові юрисдикції;
- непослідовність правового регулювання відносин у податковій сфері;
- недостатній розвиток довгострокового кредитування;
- значна частка непрацюючих кредитів у кредитному портфелі банків, зокрема державного сектору;
- недосконала застаріла система пенсійного забезпечення;
- низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку.

Перелічені виклики є частиною нормативно-правового документа, підписаного 2021 року, тому деякі тези можуть бути не актуальними станом на 2023 рік. Водночас очевидним є той факт, що розповсюдження зони проведення активних бойових дій унаслідок військової агресії РФ є однією з найбільших та найактуальніших загроз у сфері фінансової безпеки держави. Проте, якщо проаналізувати список загроз у сфері фінансової безпеки України, визначений відповідно до Указу Президента України № 347/2021, можемо стверджувати, що державний апарат не визначає загрози, похідної від наслідків цифровізаційних процесів, такою, що може впливати на фінансову безпеку держави. Незважаючи на те, що цифровізація має безліч позитивних ефектів на економіку країни, вона також може мати і негативний вплив, який безпосередньо впливає на фінансову безпеку держави та має бути врахованим у відповідних нормативно-правових документах, законах та правовому полі держави в цілому. До таких негативних ефектів цифровізації варто віднести:

- ризик кібератак та кіберзлочинності: залежно від рівня кібербезпеки країни цифровізація може створити нові загрози для безпеки держави, включаючи кібератаки та кіберзлочинність. Ці напади

можуть мати серйозний вплив на фінансову стійкість країни та її господарську діяльність;

- втрату робочих місць: цифровізація може призвести до автоматизації багатьох робочих місць та зменшення зайнятості і збільшення безробіття. Це може мати негативний вплив на економіку країни та на добробут населення;

- нерівномірний розвиток: цифровізація може сприяти розвитку тільки деяких регіонів або галузей економіки країни, тоді як інші регіони чи галузі можуть залишитись позаду. Це може призвести до нерівномірного розвитку країни та збільшення регіональних розбіжностей;

- низький рівень кібербезпеки: якщо влада не приділяє достатню увагу кібербезпеці, цифровізація може призвести до зростання ризиків вразливості країни до кібератак. Це може викликати серйозні проблеми для національної безпеки країни та її економіки;

- створення монополій: цифровізація може призвести до зростання монополій у деяких галузях економіки, неможливість конкуренції малих гравців на ринку з великими;

- ризики для безпеки даних та приватності: цифровізація економіки супроводжується значним ризиком для безпеки даних і приватності користувачів. Зростання кількості інтернет-сервісів та підвищення їх популярності створюють умови для злочинів у сфері кібербезпеки, таких як крадіжка особистої інформації, кредитних карток, паролів, а також вірусних атак на комп'ютерні системи¹⁰⁷.

Взаємодію фінансової безпеки з цифровими технологіями економіки можна схематично зобразити так (рис. 1.1)¹⁰⁸.

Отже, поняття фінансової безпеки та розвитку фінансового простору є тісно пов'язаними між собою та з рівнем подолання усіх викликів і загроз у сфері фінансової безпеки, а діалектика взаємозв'язку формування фінансового простору та фінансової безпеки полягає в тому, що розвиток і стійкість фінансового простору залежать від забезпечення фінансової безпеки, а також взаємодіють з нею.

¹⁰⁷ Паршина О. А., Паршин Ю. І., Садченко Ю. В. Економічна безпека в умовах діджиталізації: сучасний стан та перспективи розвитку інформаційного суспільства. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2019. № 2. С. 168–174.

¹⁰⁸ Цифрова агенда України : вебсайт. URL : <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html>

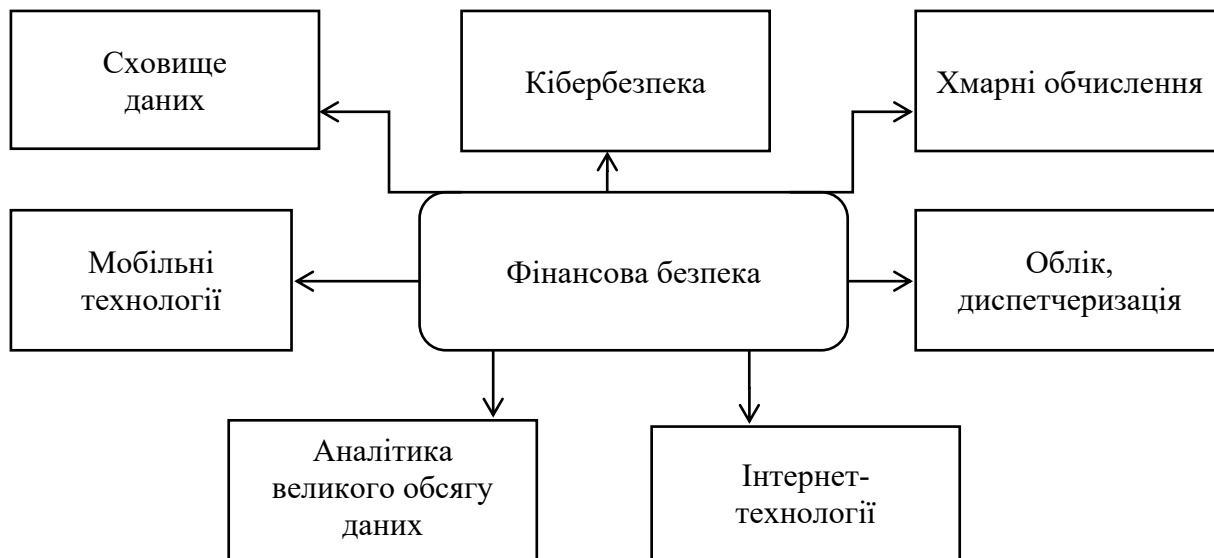

Рисунок 1.1 – Взаємодія фінансової безпеки із цифровими технологіями

Концептуальний взаємозв'язок досліджуваних понять можна визначити так. Формування стійкого фінансового простору є передумовою для забезпечення фінансової безпеки, тоді як стійка фінансова безпека забезпечує стабільність фінансового простору. Забезпечення стійкості фінансового простору є необхідною умовою для формування фінансової безпеки, оскільки від нього залежать функціонування і розвиток фінансової системи в цілому. Фінансовий простір повинен бути стійким і відповідати сучасним вимогам ринку, щоб бути ефективним і забезпечувати належну рівень фінансової безпеки. Водночас стійка фінансова безпека забезпечує надійність фінансового простору, який сприяє розвитку економіки в цілому.

Одним з ключових елементів, який забезпечує взаємозв'язок між фінансовим простором та фінансовою безпекою, є належна регуляторна політика. Регулювання фінансового сектору – це важливий елемент забезпечення стійкості фінансового простору. Адже зазначене регулювання дозволяє уникнути економічних криз та зберегти довіру інвесторів і споживачів. Крім того, регулювання забезпечує зменшення ризиків для фінансової системи в цілому, що сприяє забезпеченню фінансової безпеки.

Ще одним важливим елементом, що впливає на взаємозв'язок між формуванням фінансового простору та фінансовою безпекою, є ефективна система ризик-менеджменту. Відповідна система ризик-менеджменту дозволяє зменшити ризики та забезпечити стійкість фінансової системи в цілому, що збільшує рівень фінансової безпеки та

забезпечує стійкість фінансового простору. Отже, діалектика взаємозв'язку між формуванням фінансового простору та фінансовою безпекою є ключовим аспектом функціонування будь-якої сучасної економіки.

Один із найбільш яскравих прикладів взаємозв'язку формування фінансового простору та фінансової безпеки можна спостерігати на прикладі сучасних економічних процесів. Наприклад, світова фінансова криза 2008–2009 років яскраво демонструє, як зниження рівня фінансової безпеки призводить до порушення стабільності фінансового простору та загрози функціонуванню економіки в цілому. Під час фінансової кризи безпека банківської системи була порушена через неспроможність кредитних установ погашати свої зобов'язання перед іншими банками та клієнтами. Це призвело до скорочення кредитного портфеля і зниження ліквідності банків. Такі процеси призвели до зниження фінансової стабільності та загрози безпеці фінансової системи в цілому. Зі свого боку це призвело до скорочення кредитних можливостей для підприємств та населення, зниження виробничої активності та зростання безробіття.

Інший приклад можна побачити на прикладі взаємозв'язку між формуванням фінансового простору та забезпеченням енергетичної безпеки країни. Сьогодні багато країн активно розвивають сектор відновлюваної енергетики, що забезпечує екологічну й економічну безпеку. Проте фінансування цього сектору потребує значних інвестицій, що може призвести до скорочення фінансових ресурсів для інших галузей, які також потребують розвитку. Тому формування стійкого фінансового простору, здатного забезпечити фінансову стабільність країни, є ключовим фактором для забезпечення енергетичної безпеки.

З іншого боку, забезпечення енергетичної безпеки також впливає на формування фінансового простору. Наприклад, підвищення цін на енергоносії може призвести до зростання інфляції та зменшення споживчої активності населення, що може вплинути на фінансову стабільність країни.

Підсумовуючи, можна зробити висновок, що формування фінансового простору та забезпечення фінансової безпеки є важливими поняттями, які взаємопов'язані та впливають одне на одного. Їх діалектичний взаємозв'язок визначає стійкість економічної системи та здатність країни до стійкого розвитку. Фінансова безпека забезпечує стабільність фінансового простору, тоді як формування стійкого

фінансового простору є передумовою для забезпечення фінансової безпеки. З метою забезпечення стійкого фінансового простору важливо враховувати важливі аспекти, такі як фінансова стабільність, ліквідність та інші, що, зі свого боку, забезпечить фінансову безпеку. Отже, підтримка стійкості фінансового простору та забезпечення фінансової безпеки є ключовими завданнями державних органів, регуляторів та інших зацікавлених сторін у забезпеченні сталого економічного розвитку. У зв'язку із цим особливого значення набуває роль держави як суб'єкта фінансового простору, що суттєво здійснює вплив на його формування, зокрема й у частині визначення боргової політики, про що буде йтися далі.

1.4. Боргова політика держави як елемент формування фінансового простору

Трансформація країни від індустріального до інформаційного суспільства, зростання ролі глобалізаційних процесів на всіх рівнях соціально-економічних відносин, про що зазначалося у попередніх частинах цієї монографії, зумовили необхідність й значимість розуміння поняття «фінансовий простір». У контексті розгляду останнього з економічної точки зору як взаємодії суб'єктів фінансових відносин з приводу формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів (активів) проглядає особлива роль держави у процесах формування та зміцнення фінансового простору в межах економічного простору. Отже, питання організації та структури економічного простору певною мірою є базисними, а тому заслуговують детальнішої уваги вже з позиції трактування цієї дефініції, яка у процесі еволюції зазнала ряду змін. До прикладу, необхідно виділити такі трактування (табл. 1.4).

Підсумовуючи різні підходи до визначення економічного простору, варто виокремити основоположні елементи:

- просторова та часова обмеженість;
- неоднорідність;
- невизначена кількість сегментів простору;
- позиції суб'єктів економічного простору визначаються рівнем їх владних повноважень та рівнем концентрації капіталу.